

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ

حجر - آیه ۸۶

عنوان اقدام پژوهی:

چگونه توانستم با بکارگیری تکنیک های پرورش خلاقیت، مهارت خلاقیت را در دانش آموزانم افزایش دهم؟

مجری:

صدیقه یاسمی

(دانش آموخته دکتری رشته برنامه ریزی درسی از دانشگاه خوارزمی)

چستی خلاقیت؟

CREATIVITY

اصیل

سودمند

اکتشاف

خلاقیت

خلاقیت ذاتی است یا اکتسابی؟

Creativity

Creativity

عوامل موثر در
پرورش خلاقیت

فردی

محیطی

ویژگی های افراد خلاق

- انعطاف پذیرند؛
- رفتارهای غیر کلیشه ای دارند؛
- در حوزه تخصصی خود دانش بالایی دارند؛
- دارای انگیزه درونی هستند؛
- تمایل به ریسک کردن و تحمل ابهام؛
- کنجکاو؛
- جسور و شجاع؛
-

چرایی خلاقیت

□ جهان با سرعتی بیش از همیشه در حال تغییر است. بسیاری از چالش‌هایی که ما با آن روبه‌رو هستیم توسط فن‌آوری‌های اطلاعاتی و افزایش جمعیت ایجاد می‌شود.

□ تقویت نگاه تخصصی زیربنایی و اولویت‌بخشی به آموزش دوره ابتدایی در تامین و تخصیص منابع در کنار پرورش و آموزش یادگیرندگان خلاق و کارآفرین از جمله اهداف و راهبردهای کلان در سند تحول بنیادین است.

□ با توجه به اهمیت و نقش خلاقیت در پیشرفت‌های مختلف اعم از اقتصادی، صنعت، آموزشی و سیاست، آغاز این تحول باید از مدارس به‌ویژه مدارس ابتدایی باشد.

□ علی‌رغم موفقیت‌های چشمگیری که بشر امروزی در عرصه‌های مختلف علمی، فنی و رفاهی بدان دست یافته، با ناکامی‌های بسیاری هم در ابعاد مختلف زندگی روبه‌روست؛

Creativity

دبستان عفت دارای بافتی قدیمی و فرسوده است. این مدرسه در روستای هفت چشمه در استان ایلام واقع است و شامل دانش آموزان دختر دوره اول و دوم ابتدایی می باشد. مدیریت آن را سرکار خانم جنابی و معاونت آن را سرکار خانم دلفی بر عهده گرفته اند. این مدرسه دارای ۷ معلم و یک معاون اجرایی است. تعداد دانش آموزان این مدرسه ۱۹۴ نفر می باشد. مدرسه یک آبدارخانه، یک کتابخانه و یک نمازخانه و آزمایشگاه دارد. با توجه به تعداد زیاد دانش آموزان، حیاط مدرسه نیز بسیار بزرگ است. کلاس های درسی مجهز به دیتا پروژکتور نمی باشند. این مدرسه در دو طبقه احداث شده است که شیفت مخالف آن دبستان یاسر می باشد.

اهداف پژوهش

۱. اندازه گیری سطح خلاقیت دانش آموزان پایه ششم (الف) قبل از اجرای تکنیک های پرورش خلاقیت

۲. اجرای تکنیک های پرورش خلاقیت

۳. اندازه گیری سطح خلاقیت دانش آموزان پایه ششم (الف) بعد از اجرای تکنیک های پرورش خلاقیت

مراحل اجرا

- ◉ در مرحله اول به منظور جمع آوری اطلاعات در مورد اینکه میزان خلاقیت دانش آموزان این کلاس در چه سطحی است به اجرای پیش آزمون پرداختم (گردآوری شواهد ۱).
- ◉ در مرحله دوم: تکنیک های پرورش خلاقیت را اجرا نمودم بدین صورت که در هر هفته یک تکنیک عملی برای توسعه خلاقیت ارائه دادم.
- ◉ در مرحله سوم به منظور سنجش مجدد خلاقیت و اینکه آیا خلاقیت دانش آموزان این کلاس بعد از اجرای تکنیک های پرورش خلاقیت تغییر نموده است یا نه به اجرای پس آزمون (گردآوری شواهد ۲) پرداختم.

ابزار جمع آوری داده ها

- پرسشنامه سنجش خلاقیت که به آزمون سنجش خلاقیت عابدی مشهور است، استفاده شد.
- این پرسشنامه شامل ۶۰ سوال است و هر سوال نیز سه گزینه دارد. گزینه ها نشان دهنده میزان خلاقیت از کم به زیاد است و به ترتیب نمره ای از ۳ تا ۱ می گیرد. مجموع نمرات کسب شده در هر خرده آزمون، نمایانگر نمره آزمودنی در آن بخش است و مجموع نمرات آزمودنی در چهار خرده آزمون (سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری)، نمره کلی و خلاقیت او را نشان می دهد.

✓ هدف از جمع آوری اطلاعات در این مرحله بدین صورت بود که مشخص شود میزان خلاقیت دانش آموزان کلاس ششم (الف) به چه میزان است و بعد از اجرای برنامه خلاقیت، آیا این میزان خلاقیت تغییر می کند یا نه.

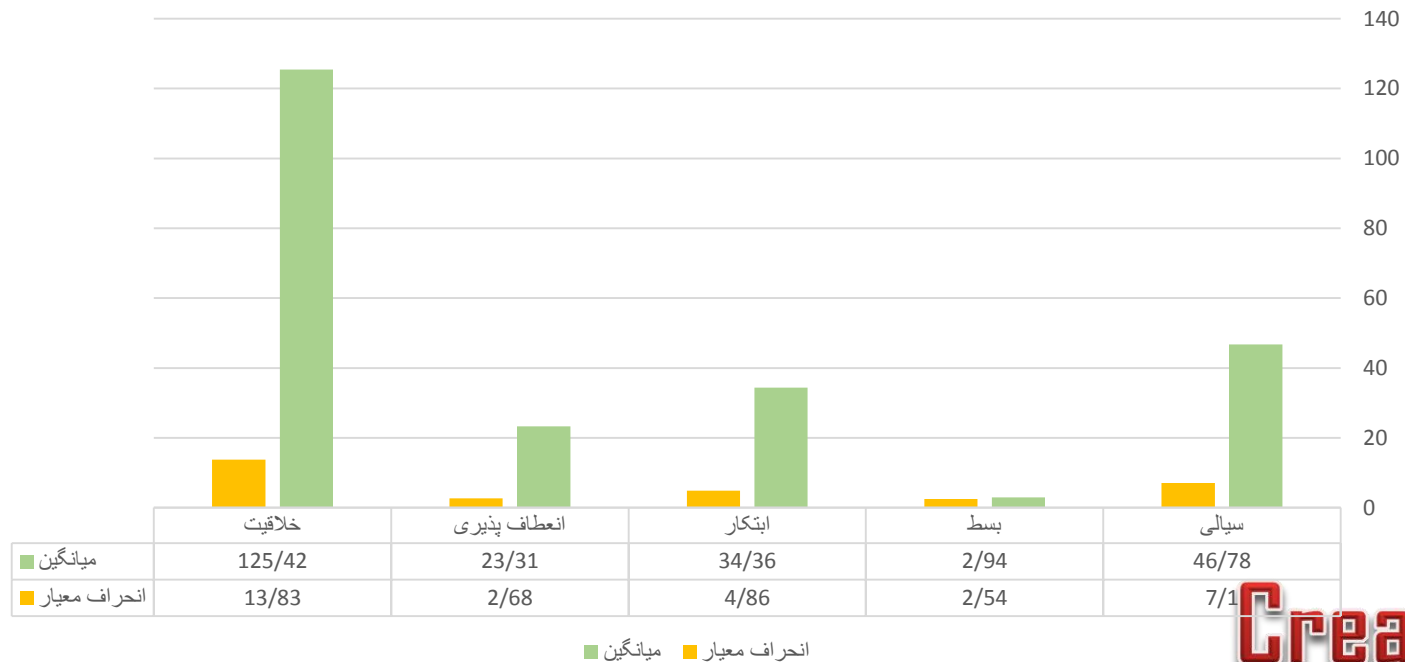
بعد از جمع آوری داده ها در مرحله شواهد (۱) ، میانگین و انحراف معیار نمرات دانش آموزان در خلاقیت و ابعاد آن (سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری) توسط نرم افزار SPSS محاسبه شد.

گردآوری اطلاعات (شواهد ۱)

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار نمرات دانش آموزان در خلاقیت و ابعاد آن در مرحله اول (شواهد ۱)

متغیرها	تعداد	میانگین	انحراف معیار
سیالی	۱۹	۴۶/۷۸	۷/۱۰
بسط	۱۹	۲۰/۹۴	۲/۵۴
ابتکار	۱۹	۳۴/۳۶	۴/۸۶
انعطاف پذیری	۱۹	۲۳/۳۱	۲/۶۸
خلاقیت	۱۹	۱۲۵/۴۲	۱۳/۸۳

نمودار نمرات دانش آموزان در خلاقیت و ابعاد آن قبل از اجرای تکنیک های پرورش خلاقیت

- ❖ شاداب سازی کلاس درس (ون استام، ۲۰۰۸؛ مک کوی و ایوانز، ۲۰۰۲).
- ❖ یورش فکری (رسولی و عیسی مراد، ۱۳۹۵؛ جنرال اسنپ و همکاران، ۲۰۱۳).
- ❖ سینکتیکس (بدیعه پردازی) معروفی و مولودی، (۱۳۹۴).
- ❖ روش ساختن گرایی (آنام، ۲۰۱۷؛ شاه ولی، ۱۳۹۷)
- ❖ ایفای نقش (قاضی اردکانی و همکاران، ۱۳۹۶)
- ❖ فهرست سوالات (حسینی، ۱۳۸۷)
- ❖ فهرست صفات (حسینی، ۱۳۸۷)
- ❖ اختراع خط (حسینی، ۱۳۸۷)
- ❖ داستان ناتمام (حسینی، ۱۳۸۷؛ محمدی، ۱۴۰۲)
- ❖ داستان نویسی برای تصویر (حسینی، ۱۳۸۷؛ محمدی، ۱۴۰۲)
- ❖ تکنیک اگر (حسینی، ۱۳۸۷)
- ❖ تکنیک حالا تصور کن (حسینی، ۱۳۸۷)
- ❖ هنر (نقاشی، کاردستی) (فونتاین، ۲۰۰۷؛ یوسفی، ۱۳۹۱)

- ❖ کتابخوانی و مطالعه کتاب غیردرسی (محمودی، ۱۴۰۲)
- ❖ ارتباط اجباری (چراغ چشم، ۱۳۸۶؛ افضلی و اسماعیلی، ۱۳۹۵ و حسینی، ۱۳۸۷)
- ❖ اوریگامی (رضایی و احمدی، ۱۳۹۷؛ پاک گوهر و همکاران، ۱۴۰۱؛ شاما کوو، ۲۰۰۰)
- ❖ شش کلاه تفکر (فتحی آذر و همکاران، ۱۳۹۳)
- ❖ بازی شامل: بازی گروهی، بازی فکری و پازل (کرباسچی، ۱۳۹۱؛ رادبخش، ۱۳۹۲)

اجرای راه حل ها و نظارت بر آن ها

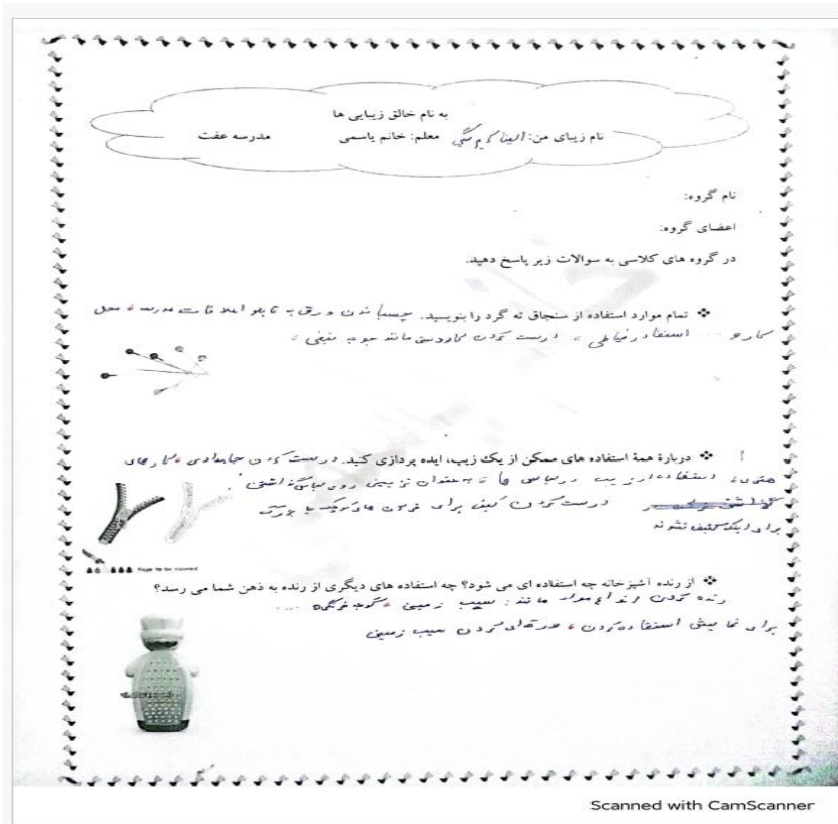
۱- شاداب سازی کلاس درس:

Creativity

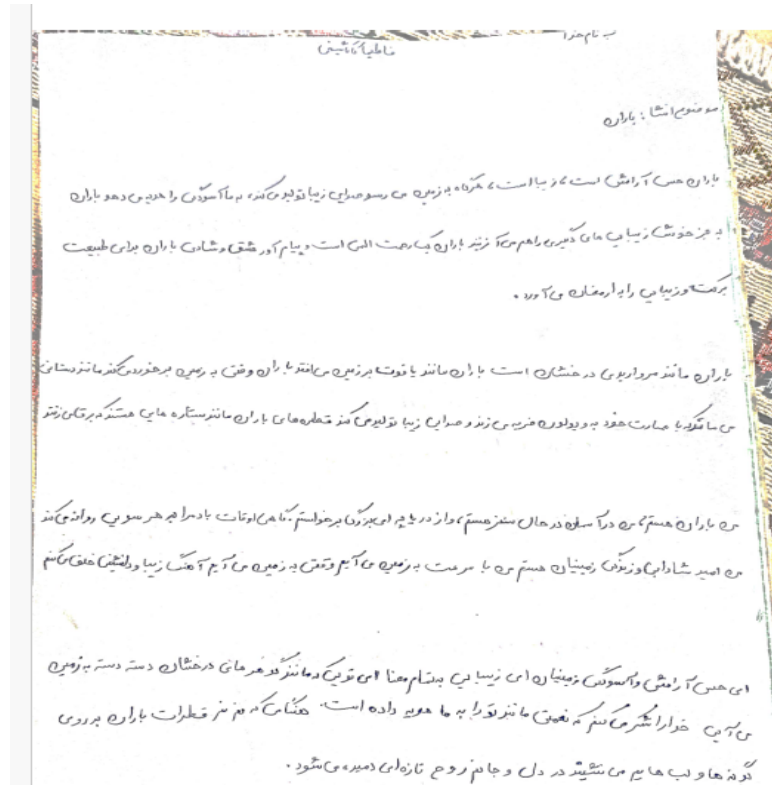
❖ روش یورش فکری یا بارش مغزی

- ❖ تمام موارد استفاده از سنجاق ته گرد را بنویسید.
- ❖ در مورد همه استفاده های ممکن از یک زیپ ایده پردازی کنید.
- ❖ از رنده آشپزخانه چه استفاده هایی می شود.

❖ روش بدیعه پردازی

از این تکنیک برای انشانویسی و بند نویسی دانش آموزان استفاده کردم. به عبارتی در زنگ انشا موضوعاتی به دانش آموزان می دادم و از آن ها می خواستم با استفاده از ۵ مرحله روش بدیعه پردازی آن را بنویسند.

❖ تکنیک فهرست صفات

اجرای این تکنیک بدین صورت بود که از دانش آموزان یک سوال کلی با عنوان کتاب های درسی چگونه ساخته می شدند، بهتر بود؟ پرسیده شد. اما از آن ها خواسته شد به این سوال کلی در قالب سوال های جزئی زیر پاسخ دهند.

✓ چه شکلی باشند؟

✓ چه رنگی باشند؟

✓ جنسشون از چی باشه؟

✓ اندازشون چقدر باشه؟

✓ نوشته ها چطوری باشند؟

✓ تصاویر داخل کتاب ها به چه صورت باشند؟

نتیجه گیری:

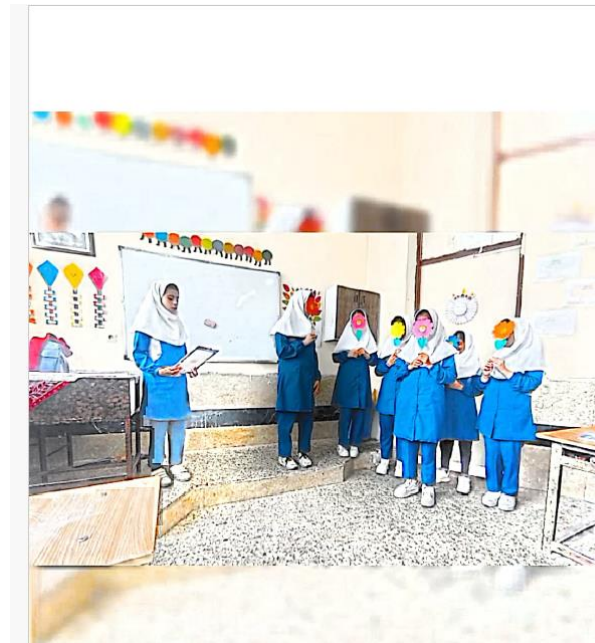
در قسمت نتیجه گیری یک بند با توجه به پاسخ های که به سوالات جزئی داده اند

در مورد سوال کلی می نویسند.

❖ روش ایفای نقش

از روش ایفای نقش برای آموزش مهارت های زندگی استفاده کردم.
نقاب ها و وسایلی که برای اجرا نیاز داشتیم توسط خود دانش آموزان
ساخته می شدند.

❖ تکنیک فهرست سوالات

در این تکنیک موضوعی با عنوان **صندلی** را انتخاب کردم و پنج سوال طرح نمودم و از دانش آموزان خواستم که به آن ها پاسخ بدهند. در ذیل یک مورد از پاسخ های دانش آموزان ارائه می گردد.

یک وسیله موجود در کلاس مثلا صندلی در نظر بگیرید و به سوالات زیر پاسخ دهید.

- ✓ چه وسایل دیگری در کلاس موجود است که کارکرد مشابه صندلی را دارند؟
- ✓ چطور می توان این وسیله را تغییر داد تا برای استفاده راحت تر شود؟
- ✓ چه چیزهایی می توان به این وسیله اضافه کرد؟
- ✓ چه چیزهایی را می توان از آن حذف کرد؟
- ✓ چه وسیله دیگری را می توان جایگزین این وسیله کرد؟

نام و نام خانوادگی: _____
نام و نام خانوادگی: _____
نام و نام خانوادگی: _____
نام و نام خانوادگی: _____
نام و نام خانوادگی: _____

نام گروه: _____
اعضای گروه: _____

یک وسیله موجود در کلاس انتخابی ما را در نظر بگیرید و در مورد آن به سؤالی زیر پاسخ دهید.

1. چه وسایلی دیگری در کلاس موجود است که کارکرد مشابه صندلی را دارند؟ - بنویسید.
2. چطور می توان این وسیله را تغییر داد تا برای استفاده راحت تر شود؟ - بنویسید و تصویری از آن را رسم کنید.
3. چه چیزهایی می توان به این وسیله اضافه کرد؟ - بنویسید و تصویری از آن را رسم کنید.
4. چه چیزهایی را می توان از آن حذف کرد؟ - بنویسید و تصویری از آن را رسم کنید.
5. چه وسیله دیگری را می توان جایگزین این وسیله کرد؟ - بنویسید و تصویری از آن را رسم کنید.

Scanned with CamScanner

❖ اختراع خط

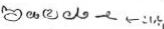

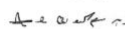
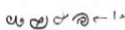
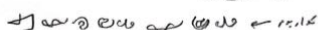
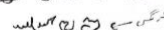
بچه ها را می توان تشویق کرد که طرح های زیادی در زمینه های مختلف از جمله حروف و کلمات به کار برد. در اختراع خط، بچه ها خط های رمزی خود را ارائه داده اند.

نام زیبای من:

موضوع: اختراع خط

اگر شما مخترع خط بودید به جای حروف الفبا از چه نمادهای یا رمزهایی استفاده می کردید؟

حرف	نماد	حرف	نماد	حرف	نماد
الف		ر		ف	
ب		ز		ق	
پ		س		ک	
ت		ش		گ	
ث		ح		م	
ج		ع		ن	
ح		ط		و	
د		ظ		ه	
ذ		غ		ی	

برای من:
 برگه من
 تمام شده
 یادگار من
 آرزوی من
 شکر من

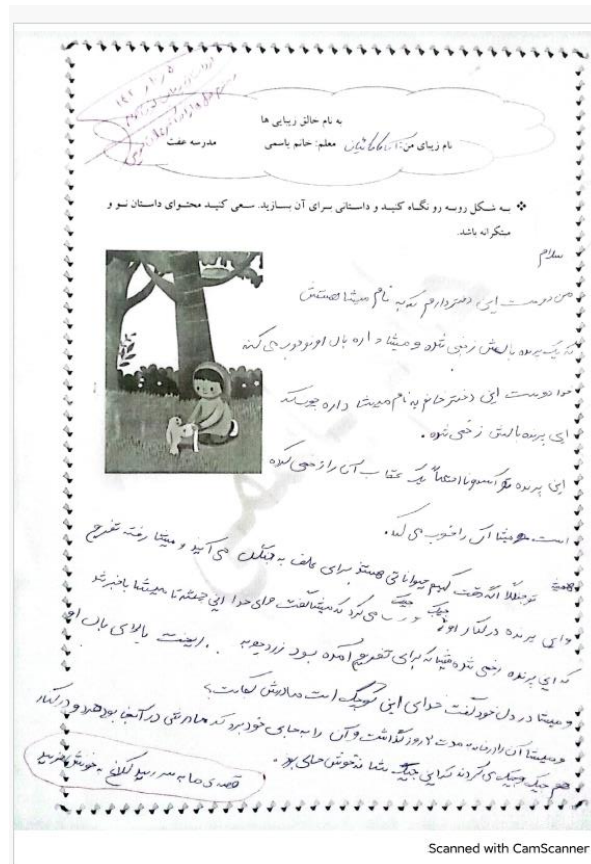
❖ داستان ناتمام

در این تکنیک داستان های ناتمام به بچه ها می دادم و از آن ها می خواستم که آن ها را کامل کنند.

- ✓ مینا هر روز صبح که از خواب بر می خواست با حسرت به آسمان و گنجشک ها نگاه می کرد و آرزو می کرد که یک گنجشک باشد. یک روز صبح....
- ✓ یکی بود یکی نبود دختری بود به اسم رویا، یک روز صبح که از خواب بیدار شد دید که دو بال دارد و می تواند پرواز کند. به نظر شما حالا رویا باید چکار کند؟

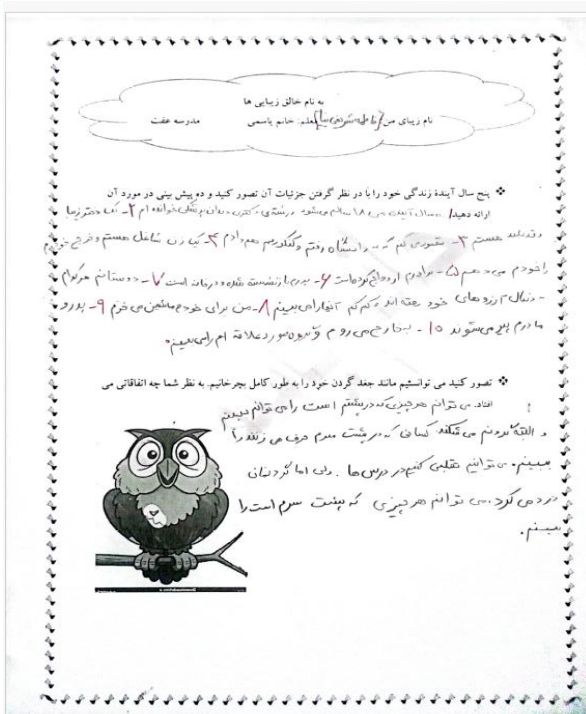
❖ داستان نویسی برای تصویر

در این روش تصویری به بچه ها می دادم و از آن ها می خواستم که یک داستان نو و مبتکرانه برای آن بسازند.

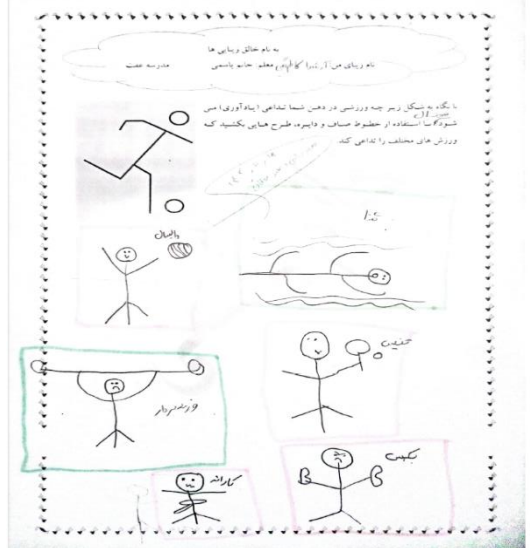
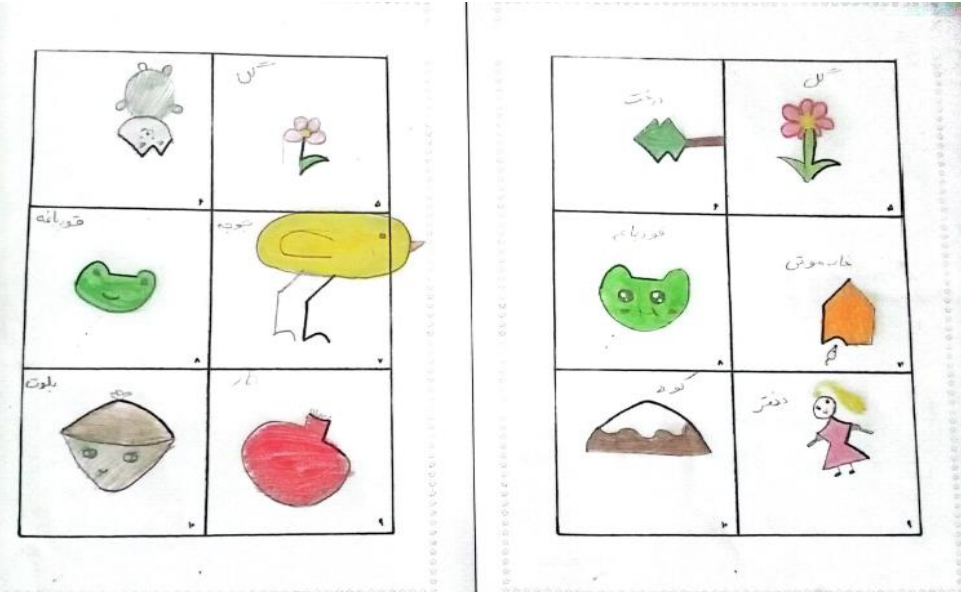
❖ تکنیک حالا تصور کن

- پنج سال آینده زندگی خود را با در نظر گرفتن جزئیات آن تصور کنید و ده پیش بینی در مورد آن ارائه دهید.
- تصور کنید مانند جغد می توانستید سر خود را به طور کامل بچرخانیم، به نظر شما چه اتفاقی می افتاد.

اجرای راه حل ها و نظارت بر آن ها

❖ هنر (نقاشی با خط و دایره، نقاشی روی سنگ، کلاژ برگ، نقاشی گروهی و کاردستی با نماد)

اجرای راه حل ها و نظارت بر آن ها

❖ اوریگامی

از بچه ها می خواستم که با کاغذ اوریگامی بسازند (اوریگامی روباه و طاووس).

Creativity

❖ ارتباط اجباری

در این روش از بچه ها می خواستیم که بین دو گروه از کلمات ارتباط برقرار کند و با آن ها جمله بسازند.

آشنا با کلام بیگی خانم یاسمن

چرخ	بال	فکر	رسته
صندل چرخ دار	باله صندل	فکر صندل	رسته صندل
چرخ صندل	صندل بال دار	صندل فکر دار	صندل رسته دار
کفن شکل چرخ	کفن شکل بال	کفن فکر	کفن رسته دار
کفن چرخ دار	بال کفن	فکر کفن	رسته کفن

قربا	هرایسا	پرنده	حوشخزه
قربا که لای لای	هرایسا که دار	کف در شکل پرنده	کف حوشخزه
کف قربا	کف در هرایسا	پرنده که دار	حوشخزه که دار
کتاب شکل قربا	کتاب در هرایسا	پرنده که پاره	کتاب در حوشخزه
کتاب قربا دار	صندل هرایسا	صندل پرنده دار	کتاب شکل صندل حوشخزه

Scanned with CamScanner

❖ شش کلاه تفکر

در این روش موضوعاتی به بچه ها می دادم و بعد از بحث و مشورت به صورت گروهی، با توجه به کلاهی که در سر داشتند ایده ها و نظرات خودشان را بیان می کردند.

اجرای راه حل ها و نظارت بر آن ها
۱۵- بازی (گروهی، فکری و پازل)

Scanned with CamScanner

Creativity

❖ کتابخوانی و مطالعه کتاب

در این روش از بچه ها می خواستیم که کتاب های غیر درسی مطالعه کنند و خلاصه ای از آن را در کلاس برای دوستانشان تعریف کنند. حتی بچه کتاب های غیر درسی خود را به یکدیگر امانت می دادند. در کلاسمان درخت دانایی نصب کرده بودیم. بچه ها بعد از مطالعه کتاب، مشخصات کتاب را بروی درخت دانایی می نوشتند

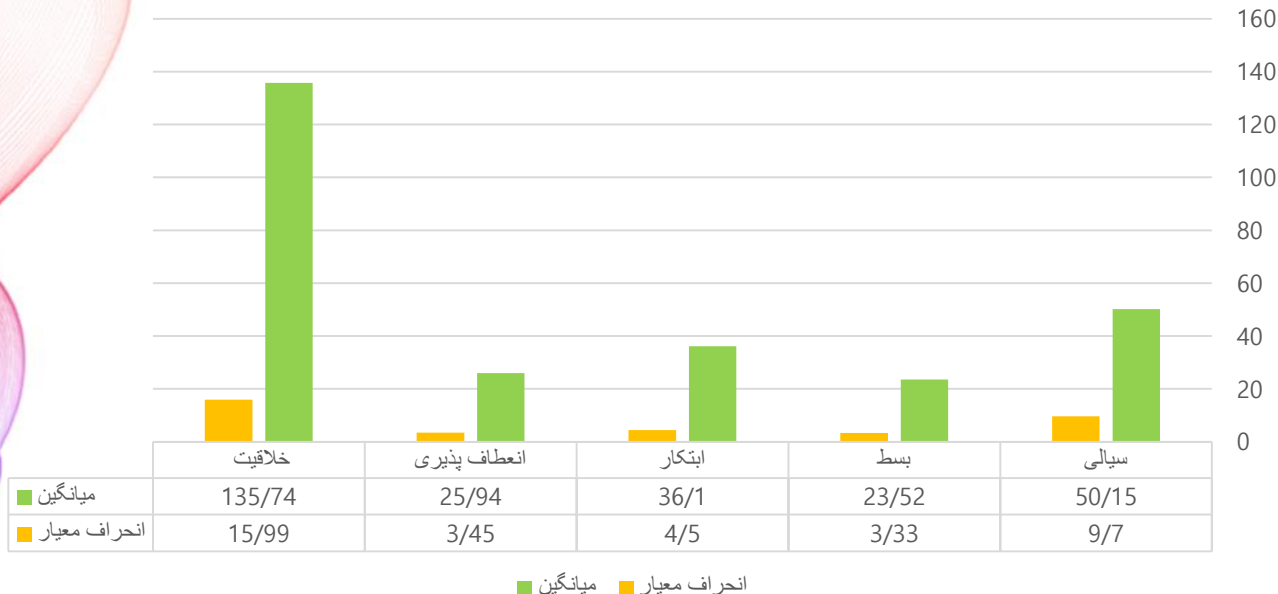

گردآوری اطلاعات (شواهد ۲)

بعد از جمع آوری داده ها در این مرحله، مجدداً میانگین و انحراف معیار نمرات دانش آموزان در خلاقیت و ابعاد آن توسط نرم افزار SPSS محاسبه شد.

متغیرها	تعداد	میانگین	انحراف معیار
سیالی	۱۹	۵۰/۱۵	۷/۹
بسط	۱۹	۲۳/۵۲	۳/۳۳
ابتکار	۱۹	۳۶/۱۰	۴/۵۰
انعطاف پذیری	۱۹	۲۵/۹۴	۳/۴۵
خلاقیت	۱۹	۱۳۵/۷۴	۱۵/۹۹

نمودار نمرات دانش آموزان در خلاقیت و ابعاد آن بعد از اجرای تکنیک های پرورش خلاقیت

Creativity

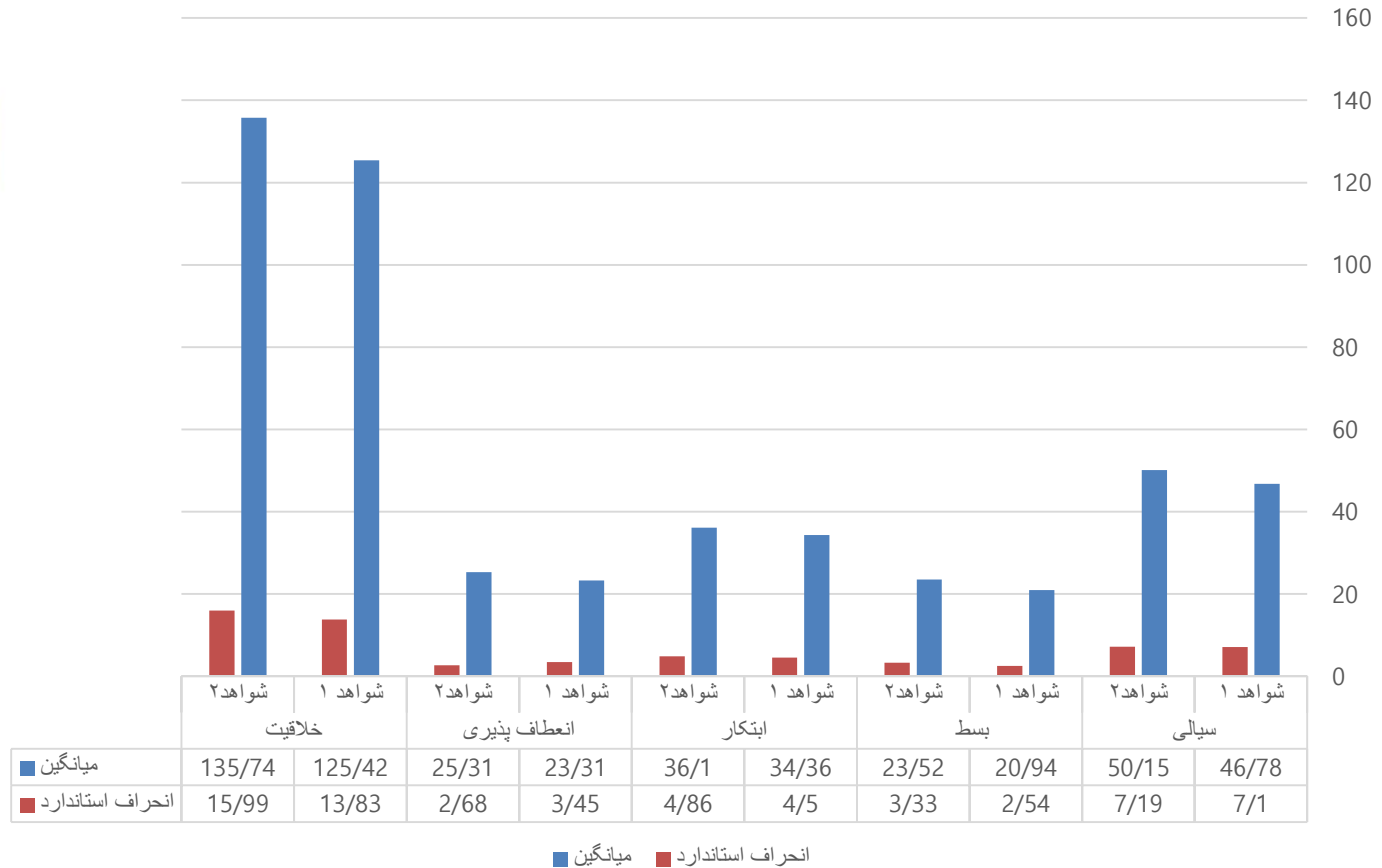
گردآوری اطلاعات (شواهد ۲)

در مرحله بعد با استفاده از تحلیل t زوجی نمره شواهد (۱) و شواهد (۲) مقایسه شد تا مشخص گردد که آیا تغییری در خلاقیت و ابعاد آن پس از اجرای تکنیک های پرورش خلاقیت در دانش آموزان ایجاد شده است یا خیر. نتایج در جدول ذیل ارائه شده است (جدول ۳).

جدول ۳. آزمون t زوجی برای بررسی تفاوت شواهد (۱) و شواهد (۲) در خلاقیت و ابعاد آن

متغیر	مرحله	میانگین	انحراف استاندارد	t	p-value
سیالی	شواهد ۱	۴۶/۷۸	۷/۱۰	۶/۸۶	۰/۰۰۰
	شواهد ۲	۵۰/۱۵	۷/۱۹		
بسط	شواهد ۱	۲۰/۹۴	۲/۵۴	۵/۴۴	۰/۰۰۰
	شواهد ۲	۲۳/۵۲	۳/۳۳		
ابتکار	شواهد ۱	۳۴/۳۶	۴/۵۰	۴/۵۵	۰/۰۰۰
	شواهد ۲	۳۶/۱۰	۴/۸۶		
انعطاف پذیری	شواهد ۱	۲۳/۳۱	۳/۴۵	۶/۹۹	۰/۰۰۰
	شواهد ۲	۲۵/۳۱	۲/۶۸		
خلاقیت	شواهد ۱	۱۲۵/۴۲	۱۳/۸۳	۸/۷۰	۰/۰۰۰
	شواهد ۲	۱۳۵/۷۴	۱۵/۹۹		

نمودار مقایسه نمرات دانش آموزان در خلاقیت و ابعاد آن قبل و بعد از اجرای تکنیک های پرورش خلاقیت

تجزیه و تحلیل با نرم افزار spss: در ابتدا می بایست سطح و میزان خلاقیت و ابعاد آن را در دانش آموزان مشخص می کردم تا مبنایی برای مقایسه باشد. بدین صورت که بعد از اجرای راهبردها و تکنیک های پرورش خلاقیت این سطح تغییر می کند یا نه. لذا دانش آموزانم اول پرسشنامه سنجش خلاقیت عابدی را تکمیل نمودند و با استفاده از آمار و نرم افزار SPSS سطح خلاقیت آن را اندازه گیری کردم. بعد از اجرای تکنیک ها و راهبردهای خلاقیت، مجدداً از دانش آموزانم خواستم که این پرسشنامه را تکمیل کنند و دوباره با استفاده از آمار و نرم افزار SPSS سطح خلاقیت آن ها را اندازه گیری نمودم. مقایسه میزان خلاقیت دانش آموزان قبل و بعد از اجرای این تکنیک ها نشان داد که سطح خلاقیت دانش آموزانم بعد از اجرای این تکنیک ها افزایش یافته است.

مشاهده: بعد از اجرای این تکنیک ها دیگر شاهد مقاومت دانش آموزان در برابر تکالیف و فعالیت های متنوع نبودم و زمانی که کاربرگ ها رو در اختیار آن ها قرار می دادم با ذوق و شوق فراوان آن ها را انجام می دادند.

مصاحبه: زمانی که نظر دانش آموزانم را در مورد این کاربرگ ها و فعالیت ها پرسیدم احساس رضایت کردند. بالاخص با کوچکترین زمان بیکاری در کلاس، از من می خواستند که شش کلاه تفکر را اجرا کنیم و از این تکنیک بسیار خوششان آمده بود.

پژوهش حاضر با هدف افزایش مهارت خلاقیت دانش آموزان کلاس ششم (الف) در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ از طریق تکنیک های پرورش خلاقیت انجام گرفته است. یافته های این پژوهش موید این نکته هست که استفاده از این تکنیک ها و راهبردها منجر به افزایش سطح خلاقیت در دانش آموزان کلاس ششم (الف) شده است.

از جمله محدودیت اصلی پژوهش حاضر، تعداد شرکت کنندگان (۱۹ نفر)، جنسیت (دختر)، پایه تحصیلی (ششم) بوده است. لذا در تعمیم یافته های این پژوهش باید احتیاط لازم را داشت و پژوهشگران آتی در مطالعات خودشان این موارد را مدنظر داشته باشند.

□ پیشنهاد می شود با برگزاری کارگاه ها و دوره های آموزشی معلمان را با رویکردهای فعال و خلاق آموزشی بالاخص تکنیک هایی که در پژوهش حاضر به آن ها اشاره شد آشنا کرد.

□ پیشنهاد می شود که مدارس از معلمان خلاق دعوت نمایند تا از این طریق تجارب خود را در اختیار سایر معلمان قرار دهند.

□ معلمان از روش ها و تکنیک های خلاقیت نظیر بارش فکری، شش کلاه تفکر، ارتباط و... در تدریس دروس مختلف استفاده کنند.

□ استفاده از بازی ها و سرگرمی های متنوع در زنگ هنر و تلفیق آن با دروس مختلف.

□ پیشنهاد می شود زنگ هنر نیز به اندازه زنگ ریاضی و علوم و فارسی برای معلمان و والدین مهم باشد و این زنگ را فدای دروس دیگر نکنیم. همچنین در این زنگ تنها از نقاشی و کاردستی استفاده نشود بلکه از تکنیک ها و راهبردهای دیگر برای جذاب نمودن آن استفاده کرد.

با تقدیر و تشکر

از حسن توجه

شما عزیزان

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُم